

UOT: 342.5.341

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ BORÇALI TÜRKLƏRİ

Razim Məmmədov

**Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti**

Azərbaycan, Bakı

r_mamedli@mail.ru

[https://orcid.org/ 000-0002- 5694- 9501](https://orcid.org/000-0002-5694-9501)

Xülasə

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin hakimiyyətdə olduğu illərdə Azərbaycan dövlətinin ən çətin sınaqlardan çıxmasında əvəzsiz xidmətləri danılmazdır. Bu mənada ölkənin ictimai- siyasi, iqtisadi və mədəni- mənəvi tərəqqisi Ulu Öndərin adı ilə bağlıdır. Ensiklopedik biliyə malik olan bu dahi şəxsiyyət tərəfindən formalaşdırılan müstəqil dövlətimizin milli- mənəvi və ideoloji baxışları dünya azərbaycanlıların həmrəyliyinin möhkəmləndirilməsində də mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. Fenomen şəxsiyyət olan Heydər Əliyev Borçalı türklərinin, eləcə də Gürcüstanın müxtəlif bölgələrində yaşayan həmvətənlərimizin qayğıları ilə maraqlanmış, onların milli-mədəni və sosial həyatlarının yaxşılaşdırılması üçün faydalı məsləhətlərini əsirgəməmişdir. Heydər Əliyev Gürcüstan Respublikasına getdiyi bütün səfərlərində iştirak etdiyi görüş və tədbirlərdə Borçalı mahalının Gürcüstan üçün əziz olduğu kimi, Azərbaycan üçün də əziz olduğunu söyləmişdir. Çünki azərbaycanlılar bura kənardan gəlməmişlər. Onlar burada əsrlər boyu yaşamış, yaratmış azərbaycanlılardır.

Açar sözlər: Heydər Əliyev, dünya azərbaycanlıları, gürcüstanlı soydaşlarımız, Borçalı türkləri, sosial-mədəni həyat

HEYDAR ALIYEVİ AND BORCHALI TURKS

Razim Mammadov

**Doctor Philosophy on Philology, ass. professor
Azerbaijan State Pedagogical University,**

Azerbaijan, Baku

Summary

Heydar Alirza oğlu Aliyev, the eldest son of Azerbaijan, a world-famous politician and statesman, is still remembered with respect for the useful work he did for the improvement of the welfare of the people he belonged to in all periods of his conscious activity. As the president of the Republic of Azerbaijan, Heydar Aliyev was not only interested in improving the welfare of the people living in the country, but also in the fate of our compatriots living in different countries of the world, he was not indifferent to their lifestyle and did not spare his help to overcome the difficulties they faced. Heydar Aliyev, who has been on official and unofficial visits to the Republic of Georgia many times, met with our compatriots living in this country, listened to their speeches, was interested in their social and cultural life and gave them his valuable recommendations.

Keywords: Heydar Aliyev, Azerbaijanis of the world, our Georgian compatriots, Borchali Turks, socio-political, social and cultural life

ГЕЙДАР АЛИЕВ И БОРЧАЛИНСКИЕ ТЮРКИ

Разим Мамедов

**Кандидат филологических наук, доцент
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет**

Резюме

Деятельность великого сына Азербайджана, всемирно известного государственного деятеля Гейдара Алиевича Алиева на протяжении всей сознательной жизни народ помнит по сей день.

Как Президента Азербайджанской Республики его интересовали не только благосостояние народа, но и судьба соотечественников, разбросанных по всему миру, трудности с которыми они сталкивались. Во время официальных и неофициальных встреч Гейдар Алиев неоднократно встречался с соотечественниками, беседовал с ними, интересовался их социально-культурной жизнью и делился ценными советами.

Ключевые слова: Гейдар Алиев, азербайджанцы мира, соотечественники в Грузии, Борчалинские тюрки, социально-политическая, культурная жизнь

Aktuallıq. Azərbaycan dövlətinin ən çətin sınaqlardan uğurla çıxmasında xalqımızın böyük oğlu Ümummilli Lider Heydər Əliyevin əvəzsiz xidmətləri danılmazdır. Ölkənin ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni-mənəvi tərəqqisi Ulu Öndərin adı ilə bağlıdır. Bu gün dünya türklərinin birləşdiyi bir dövrdə Heydər Əliyevin öz dədə-baba yurdları olan qədim Borçalı türklərinə-azərbaycanlılara həmişə diqqət və qayğı göstərməsi onun nə qədər dahi və uzaqgörən, təəssübkeş bir dövlət xadimi olduğunun göstəricisidir.

Annotasiya. Heydər Əliyev fenomeni dünya miqyasında bu gün də etiraf olunur. Cəsarətlə qeyd etmək olar ki, ensiklopedik biliyə malik olan bu dahi şəxsiyyət tərəfindən formalaşdırılan müstəqil dövlətimizin milli-mənəvi və ideoloji baxışları dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyinin möhkəmləndirilməsində də həlledici rol oynamışdır. Heydər Əliyev 1997-ci ilin dekabr ayında Dünya azərbaycanlılarına müraciət edərək demişdi: “Müstəqil Azərbaycan Respublikası dünyada yaşayan bütün azərbaycanlılar üçün doğma vətəndir. Hansı ölkədə yaşamasından asılı olmayaraq azərbaycanlı öz ana dilini, dinini, milli ənənələrini heç zaman unutmamalıdır. Hər bir azərbaycanlı fəxr etməlidir ki, onun böyük tarixə, qədim, zəngin mədəniyyətə malik olan Azərbaycan kimi vətəni vardır. Hər bir azərbaycanlı bilməlidir ki, onun arxasında Azərbaycan Respublikası kimi müstəqil bir dövlət durur” (1).

Metod. Məqalədə tarixi-müqayisəli, tutuşdurma və təsviri metodlardan istifadə edilmişdir.

Giriş. Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etdiyi illərdə Gürcüstanda yaşayan soydaşlarımızın sosial-ictimai və mədəni həyatı ilə yaxından maraqlanmış, onların qarşılaşdıqları problemlərin aradan qaldırılmasında əlindən gələnlə köməkliyi heç vaxt əsirgəməmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin verdiyi məlumata görə

Heydər Əliyev müstəqillik dönəminin 1993-2003-cü illərində Gürcüstan və gürcüstanlı soydaşlarımızla əlaqədar qonşu ölkənin dövlət və ictimaiyyət nümayəndələri ilə 107 dəfə rəsmi və qeyri-rəsmi görüş keçirmiş, burada yaşayan həmvətənlərimizin ictimai, sosial və mədəni həyatlarının yaxşılaşdırılması üçün bir sıra vacib məsələlərin reallaşmasına nail olmuşdur. (8, 71)

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 1996-cı il martın 9-da Gürcüstanla rəsmi səfəri zamanı Tbilisi şəhərində Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının binasında Borçalı türkləri, eləcə də Gürcüstanın digər bölgələrində yaşayan soydaşlarımızla tarixi görüşündə demişdi: “Biz istəyirik ki, Gürcüstan inkişaf eləsin, gürcü xalqı qarşısında duran vəzifələrin hamısını həyata keçirə bilsin. Biz bunu bir də ona görə istəyirik ki, Gürcüstanda azərbaycanlılar da yaşayır. Yüz minlərlə azərbaycanlı yaşayır. Azərbaycanlılar Gürcüstanda öz

vətənlərində yaşayır, öz torpaqlarında, öz əcdadlarının, öz ulu babalarının yaşadığı diyarda, eldə, obada yaşayırlar. Borçalı diyarı Azərbaycan xalqının ən dəyərli diyarlarından biridir". Ulu Öndər "Borçalı diyarı Azərbaycan xalqının ən dəyərli diyarlarından biridir" söyləyərkən bu qədim mahalın, orada yaşayan həmvətənlərimizi daim diqqətdə saxladığını bildirirdi. O, sözünü davam etdirərək " Borçalı diyarı Gürcüstan üçün əziz olduğu kimi, Azərbaycan üçün də əziz olmuşdur, bu gün də əzizdir. Ona görə də Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılar öz vətənlərində yaşayırlar. Mənim dostum cənab Şevardnadze bu gün çıxış edərək dedi ki, Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılara o diaspor demək istəmir. Tamamilə düzgün deyir, heç diaspor demək olmaz. Çünki bu kənardan gəlmiş azərbaycanlılar deyil ki, onlara diaspor deyək. Onlar burada əsrlər boyu yaşamış, yaratmış azərbaycanlılardır" (8, 12).

Tarixi faktlar da sübut edir ki, Borçalıda yaşayan azərbaycanlılar bu ərazilərdə qədim dövrlərdən məskunlaşmış, Gürcüstanın ictimai-siyasi həyatında önəmli rol oynamışlar. Tədbirdə çıxış edən filologiya elmləri doktoru professor Valeh Hacıyev bu gerçək tarixi faktla bağlı belə bir fikir söyləmişdi: " XII əsrdə Qurucu Davidin 45 minlik qoşunundan 40 mini türklərdən ibarət idi. Məhz həmin dövrdə Gürcüstan özünün ən yüksək səviyyəsinə çatmışdı.. Bunu ərəb mənəbləri də, gürcü mənəbləri də təsdiq edir". Bu faktı o dövrdə Gürcüstan Respublikasının Prezidenti E.Şevardnadze də təsdiq edərək demişdi: " Gürcü padşahı Qurucu David gürcülər üçün nümunəvi padşah idi və biz onun şəxsində, onun simasında dini dözümlülük nümunəsinə malikik. O, Didiqori yaxınlığında döyüşdə Gürcüstanı yadelli işğalçılardan azad edib qayıdan kimi birbaşa məscidə getdi və Allah evində ibadət etdi" (8, 15).

Borçalı mahalının Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlıların qədim yaşayış məskəni olduğunu əminliklə vurğulayan Heydər Əliyev görüşdə çıxış edənlərin fikirlərinə bəraət qazandıraraq demişdi: "Bugünkü çıxışlarda deyildi ki, hələ XII əsrdə burada, Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılar, sizin ulu babalarınız, gürcü xalqı ilə azərbaycan xalqı yadellilərə qarşı birlikdə vuruşublar və öz torpaqlarını müdafiə ediblər. Ona görə də əziz bacılar, qardaşlar, bu sizin doğma vətəninizdir. Bu, sizin doğma torpağınızdır. Siz öz vətəninizdə, doğma torpağınızda yaşayırsınız. Güman edirəm ki, Gürcüstan Respublikasına, müstəqil Gürcüstan dövlətinə şan-şöhrət gətirən bir haldır ki, müstəqil, azad, demokratik Gürcüstanda azərbaycanlılar azad, sərbəst yaşayırlar".

Məlumdur ki, keçən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində Gürcüstanda hakimiyyətə gələn gürcü millətçiləri tərəfindən həmvətənlərimiz müəyyən təzyiqlərə məruz qalmış, bu ağır illərdə xeyli köç baş vermiş, insanlarımız qədim yurdlarını tərk etməyə məcbur olmuşdur. Bu barədə Heydər Əliyevə məlumat verən E.Şevardnadze öz çıxışında demişdi: " Sizə yaxşı bəllidir ki, Gürcüstanda yarım milyona yaxın azərbaycanlı yaşayır. Bu gün biz hamımız çətinlik içində yaşayırıq- gürcülər də, Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılarda, başqa millətlərdə. Sadəcə olaraq etiraf etmək istəyirəm ki, mən Gürcüstana qayıdana qədər ölkəmizdə azərbaycanlılara qarşı ayrı-seçkilik edilmişdir və buna görə indiyədək xəcalət çəkirəm. Mən azərbaycanlılara da, özümə də, ümumiyyətlə bütün Gürcüstana söz verdim ki, Gürcüstanda belə hallar bundan sonra heç vaxt təkrar edilməyəcəkdir".

Heydər Əliyev Gürcüstana bütün səfərlərində istər bu ölkənin dövlət başçısı ilə görüşlərində, istər Gürcüstan Parlamentində çıxışlarında, istərsə də müxtəlif səviyyəli tədbirlərdə dəfələrlə qətiyyətlə bildirmişdir ki, Gürcüstan burada yaşayan azərbaycanlıların doğma vətənidir, onlar bu ölkənin aborigen sakinləridirlər, əsrlər boyu burada yaşamışlar. Ulu Öndər Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlıların əsrlər boyu öz dilini, dinini, adət-ənənəsini qoruyub saxlamalarını yüksək qiymətləndirmiş və bunu böyük nailiyyət adlandırmışdı: " Mən çox məmnunam ki,

Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlıların tarixin cürbəcür mərhələsində rastlaşdıqları çətinliklərə baxmayaraq, dilini də, dinini də, adət-ənənələrini də qoruyub saxlayıblar. Bu böyük nailiyyətdir. Ona görə mən Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılara- keçmiş nəsillərə və bu gün yaşayan azərbaycanlılara hörmət və ehtiramımı bildirirəm" (4).

Heydər Əliyevin Gürcüstanda yaşayan həmvətənlərimizə bəslədiyi hörmət və ehtiram onlara yeni ruh və nəfəs vermiş, soydaşlarımız öz hüquqlarının müdafiəsi üçün daha böyük əzmkarlıq göstərmişlər. O dövrdə Gürcüstanda yaşayan vətənpərvər ziyalı, professor Valeh Hacıyev 2001-ci il noyabrın 9-da Bakıda "Respublika" sarayında (indiki Heydər Əliyev sarayı-M.R) böyük rəhbərin təşəbbüsü və iştirakı ilə keçirilən Dünya Azərbaycanlılarının birinci qurultayındakı çıxışında demişdi: " Heydər Əlirza oğlunun müdrik kəlamları ağır illərdə xeyli köç vermiş yurddaşlarını doğma torpağa daha möhkəm bağladı. Azərbaycanın müxtəlif sahələr üzrə nümayəndə heyətlərinin Gürcüstana səfərləri və bundan sonra görülən ardıcıl işlər öz müsbət nəticəsini verdi. Məhz bu səbəbdən Gürcüstandakı Azərbaycan məktəbləri, Tbilisi Dövlət Universitetinin Azərbaycan bölməsi, "Gürcüstan" qəzeti və bir çox ictimai-mədəni təşkilatlar öz mövcudluğunu və ana dilli fəaliyyətlərini qoruyub saxlaya bildi, Tbilisi Azərbaycan Dövlət Dram Teatrı bərpa olundu, Azərbaycan Prezidentinin hədiyyə etdiyi dərsliklər hər il mütəşəkkil halda Borçalı balalarına təqdim olunur" (8, 15). Yeri düşmüşkən onu da xatırladaq ki, Borçalı məktəblərinin Azərbaycan dərslikləri ilə təminatı bu gün də dövlət səviyyəsində davam etdirilir.

Gürcüstanda Azərbaycandili məktəblərin fəaliyyətini çox böyük məsələ olduğunu bildirən Heydər Əliyevin fikrincə "hər bir xalqa, millətə mənsub olan insanlar harada, hansı ölkədə yaşayırsa- yaşasın, öz dilini, dinini, milli ənənələrini heç vaxt unutmamalıdır". Ulu Öndər bu zəruri məsələlərin həyata keçirilməsində milli məktəblərin mövcudluğunu xüsusi vurğulanmış, xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən Azərbaycandili məktəblərə hər cür yardım göstərməyi özünün vətəndaşlıq borcu hesab etmişdir.

1996-cı ilin mart ayında Tbilisidə Heydər Əliyevin soydaşlarımızla görüşü zamanı Gürcüstan Respublikasının Prezidenti Eduard Şevardnadze öz çıxışında bildirmişdir ki, "bu gün Gürcüstanda 180 Azərbaycan məktəbi var. Azərbaycan dilində qəzetlər çıxır, kitablar nəşr olunur. Deməliyəm ki, bunlar işin hələlək başlanğıcıdır..". Bu həssas məsələyə xüsusi önəm verən Heydər Əliyev həmin görüşdəki çıxışında bildirmişdi: "Hesab edirəm ki, Azərbaycan məktəblərində tədris Azərbaycan dilində keçməlidir. Bunun üçün bizim tərəfimizdən nə kömək lazımdırsa, biz bunu edəcəyik. Azərbaycanda gürcülər də yaşayırlar. Onlar da məktəblərdə dərsləri gürcü dilində keçməlidir. Biz buna da qayğı göstəririk, göstərəcəyik və Gürcüstanda da onlara qayğı göstərən, kömək etmək istəyən adamlar üçün yol açıqdır. Əminəm ki, biz ümumi səylərimizlə bu məsələləri həll edə biləcəyik (8, 14).

Tədbirdə Gürcüstandakı Azərbaycan məktəblərində gürcü dili dərslərinin tədris olunması təklifinə münasibət bildirən Heydər Əliyev demişdi: "Bu tamamilə doğru, düzgün fikirdir. Mən bu yaxınlarda Azərbaycanda gənclər qarşısında çıxış edərkən bu sözləri demişəm, onu təkrar etmək istəyirəm. Bəzi insanlar var ki, öz dilində, ana dilində, dövlət dilində danışa bilmir. Onlar vaxtilə, uzun illər rus dilində təhsil alıblar, ana dilinə o qədər fikir verməyiblər. Gürcüstanda gürcü dili olduğu kimi, Azərbaycanda da Azərbaycan dili dövlət dilimizdir. Ona görə də mən dedim ki, qoy hər bir azərbaycanlı gənc Şekspiri, Füzulini, Nəsimini, Mirzə Fətəli Axundovu Azərbaycan dilində oxusun. İndi isə mən demək istəyirəm ki, Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlı da qoy həm Azərbaycan dilini bilsin, həm rus dilini bilsin, ingilis dilini bilsin, başqa dilləri bilsin. Ancaq gürcü dilini mükəmməl bilsin. Çünki gürcü dili Gürcüstanın dövlət dilidir. Mən verilən təklifi qəbul

edirəm ki, Azərbaycan məktəblərində gürcü dili də tədris olunsun. Amma eyni zamanda mən çox arzu edərdim ki, Gürcüstanda yaşayan bütün azərbaycanlılar Azərbaycan dilində təhsil alsın, onu unutmasın. Azərbaycan dilini inkişaf etdirsin. Bu mənim arzumdur və güman edirəm ki, belə də olacaqdır" (8, 14).

Heydər Əliyev Tiflisdə nəşr olunan "Gürcüstan" qəzetinin fəaliyyətini yüksək qiymətləndirmiş, onun Gürcüstanla Azərbaycan arasında, xalqlarımız arasında əlaqənin inkişafına böyük töhfələr verdiyini bildirmişdi. Ulu Öndərin qəzetə ünvanladığı 6 may 1992-ci il tarixli öz əli yazdığı məktubunda oxuyuruq: "Gürcüstan" qəzetinin oxucularına. Hörmətli bacılarım, qardaşlarım! Qədim Azərbaycan- Türk diyarından sizi ürəkdən salamlayıram, gözlərinizdən öpürəm, bağıma basıram. Naxçıvanlıların hörmətini və məhəbbətini Gürcüstanda yaşayan canqan qardaşlarımıza bildirirəm. Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılara uğurlar diləyirəm. Hörmət və ehtiramla Heydər Əliyev. Naxçıvan şəhəri, 6 may 1992-ci il" (8, 51).

Qəzetin Gürcüstanla Azərbaycan arasında ictimai, siyasi, mədəni əlaqələrin inkişafında, eləcə də iki qonşu dövlətin xalqlarının qədim tarixə malik dostluq münasibətlərinin gücləndirilməsində xidmətlərindən bəhs edən Ulu Öndər demişdi: "Doğrudan da bu qəzet bizim üçün əziz olan qəzetdir. Bu qəzet Gürcüstanla Azərbaycan arasında, xalqlarımız arasında əlaqələrin inkişaf etməsinə çox xidmətlər göstərib. Hesab edirəm ki, bu qəzet yaşamamalıdır. Bu gün bunu mənə xatırlatdılar, mən onu heç vaxt unutmamışam" (3).

Heydər Əliyev keçən əsrin 80-ci illərinin sonlarında böyük siyasi və mənəvi təzyiqlərə məruz qaldığı, Naxçıvanda blokada şəraitində ağır günlər keçirdiyi dövrlərdə "Gürcüstan" qəzetinin ondan müsahibə aldığı xatırlayaraq bildirmişdi: "Bilirsiniz ki, 1987-ci ildən sonra bir neçə il böyük təqib altında idim, böyük təcridə məruz qalmışdım. Mənim həyatımın ağır dövrləri idi. Mən o dövrləri yaşadım, nə əqidəmdən, nə məsləklərimdən, nə də ki, öz mənəviyyətimdən geri çəkilmədim. O vaxt Naxçıvanda idim. Naxçıvan blokada şəraitində idi. Gediş-gəliş yox idi. Mən o vaxtkı dövlətlər tərəfindən- həm Moskvadan, həm Azərbaycandan çox təzyiq altında yaşayan bir adam idim. Mənim yanıma o vaxt gəlib-getmək də təhlükəli idi. Ancaq məni sevindirən iki hal demək istəyirəm. Mənim üçün gözlənilməz hal idi ki, gürcü müxbirlər Tbilisidən Naxçıvana gəldi. Tamamilə qəflətən. Mən oradan bacımın kiçik bir evində yaşayırdım. Bu gün siz deyirsiniz ki, elektrik, qaz, su çatmır. Naxçıvanda vəziyyət bundan da pis idi. Mən belə bir vəziyyətdə orada yaşayırdım. İki gürcü müxbir, təəssüf ki, adları yadımdan çıxıb, Naxçıvana gəldi. Məni arayıb-axtarıb tapdılar. Məndən bir çox məsələlər barəsində müsahibə götürdülər. Mən azad, müstəqil bir adam idim. Hansı bir qəzetçi, yaxud jurnalist mənə müraciət edirdisə, suallarına cavab verirdim. Onlar mənimlə geniş müsahibəni Tbilisidə gürcü dilində dərc etmiş, mənə göndərmişdilər. Bundan sonra həmin müsahibəni o vaxt "Sovet Gürcüstanı" deyilən, indi "Gürcüstan" adını daşıyan qəzet Azərbaycan dilində dərc etdi və onu mənə göndərdilər. O vaxt mənim üçün bu, böyük, mənəvi dayaq idi. Baxmayaraq ki, mən Naxçıvanda sürgündə idim, bir tərəfdən gürcülər, o biri tərəfdən Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılar məni unutmamışdılar. Bunu qəzetlər vasitəsilə etmişdilər" (8, 50).

Keçən əsrin sonlarında hər iki respublikanın ictimai-siyasi həyatında ziddiyyətli hadisələrin yaşanmasına baxmayaraq "Gürcüstan" qəzetinin obyektiv mövqə tutmasını, həqiqətdən uzaq materialları dərc etməməsini yüksək qiymətləndirən Heydər Əliyev müəyyən çətinliklərlə üzləşən qəzetin yaşamasının zəruri olduğunu bildirmişdi: "Ona görə də "Gürcüstan" qəzetini yaşatmaq lazımdır. Mən böyük vədlər verən adam deyiləm. Ancaq bu gün bəyan edirəm ki, "Gürcüstan" qəzetinin yaşaması, mütəmadi çıxması üçün Azərbaycan dövləti və şəxsən mən

lazımı tədbirlər görəcəyik. İnanıram ki, mənim dostum Eduard Şevardnadze də bu təşəbbüsə qoşulacaqdır" (8, 51).

Heydər Əliyev Gürcüstan Respublikasına səfəri çərçivəsində Tbilisi şəhərindəki Cümə məscidində də olmuşdur. O sovet hakimiyyəti illərində- 70 il dinin əleyhinə mübarizə aparılmasına baxmayaraq, insanların dini qəlblərdə yaşatdığını vurğulayaraq buradakı azərbaycanlılara tövsiyə etmişdi ki, indiyədək dini yaşada bilmisinizsə, bu gün demokratik, müstəqil, azad Gürcüstanda da yaşadacaqsınız və gələcək nəsillərə çatdıracaqsınız. Buna heç bir şübhə etmədiyini vurğulayan Heydər Əliyev deyib: "Bura Azərbaycan müsəlmanlarının məscididir. Bu Allah evidir, müqəddəs evdir. Məscidə gəlmək, Allaha itaət etmək, Allahın əmrini yerinə yetirmək hər bir insanın müsəlmanın borcudur. Mən çox məmnunam ki, Gürcüstan torpağında Tbilisi şəhərində azərbaycanlıların belə bir ibadət yeri var, özlərinin məscidi var. Bu məsciddə hər bir azərbaycanlı, hər bir müsəlman gəlib Allaha ibadət edir, dua edir, öz müsəlmanlıq borcunu yerinə yetirir. Bu böyük nemətdir. Mən bunu yüksək qiymətləndirirəm. Eyni zamanda bu gürcü xalqının Azərbaycan xalqına və bütün başqa xalqlarla nə qədər xoş münasibəti olduğunu göstərir. Bu gürcü xalqının başqa dinlərə çox dəyərli münasibətini göstərir. Mən bunu çox qiymətləndirirəm.

Bir daha deyirəm ki, Gürcüstanın vətəndaşlarısınız. Gürcüstanın bütün qanun-qaydaları həyatınızın qanun və qaydalarıdır. Gürcüstanın dövlətçiliyinin, müstəqilliyinin möhkəmlənməsinə çalışmaq və Gürcüstanda bu ağır vəziyyətdən çıxmaqdan ötrü aparılan tədbirlərdə iştirak etmək, ona dəstək vermək sizin vətəndaşlıq borcunuzdur..

Bura gəlişim münasibətilə Qurani-Kərimi Azərbaycan dilində öz adımdan sizə təqdim edirəm ki, onu öz dilimizdə oxuya bilərsiniz. Sizin məscidə mənim hədiyyəm olan xalçanı qəbul edin və yadigar kimi saxlayın. Sağ olun" (8, 49).

Gürcüstanda yaşayan tanınmış fotomüxbir Şahvələd Eyvazov Ulu Öndərimizi bir çox dövlət əhəmiyyətli beynəlxalq tədbirlərdə və prezidentlərlə görüşlərdə müşayiət etmiş, Heydər Əliyevlə bağlı maraqlı hadisələri kameranın yaddaşına köçürmüşdür. O, Ümumilli Liderlə bağlı xatirələrinin birində yazır: "Dünya şöhrətli siyasətçi ilə bağlı bir xatirəni xüsusi olaraq sizlərə danışmaq istəyirəm. Tiflisə rəsmi səfərlərinin birində Heydər Əliyev Tiflisdəki Cümə məscidində soydaşlarımızla görüşə gəlmişdi. Heç kimin gözləmədiyi halda məscidin foyesində Heydər Əliyev əvvəlcə ayaqqabılarını çıxartdı, sonra məscidə, namaz qılınan zala daxil olub, hamını salamlayıb, qiblə mehrabının yanında cavan adam kimi, sərbəstcə bardaş qrup oturdu. Bu gözlənilməz addım Prezident Şevardnadzeni çıxılmaz vəziyyətdə qoydu. Əvvəlcə o da istədi ki, bardaş qurub otursun, lakin sonra bunu edə bilməyəcəyini görüb onun üçün stul gətirdilər. Mən o zaman Ümumilli liderimizə o qədər heyranlıqla baxırdım ki, hətta sənətimi belə unutmuşdum. Hər şeyin qədərini bu dəqiqliklə bilmək, yad ölkədə belə öz xalqına məxsus milli-dini dəyərləri bu qədər əziz tutmaq, eyni zamanda öz milli adət-ənənələrini qorumaq haqda hərəkətlərilə xalqına mesaj göndərmək, yalnız Heydər Əliyev kimi dahi insana xas əvəzedilməz xüsusiyyət ola bilər" (8, 50).

Dövlət müstəqilliyimizi XX əsrin ən böyük neməti hesab edən Heydər Əliyev 1996-cı ilin mart ayında Gürcüstan Parlamentində çıxışı zamanı ilk Azərbaycan Demokratik Respublikası 1918-ci il may ayının 28-də Gürcüstan torpağında elan olduğunu bildirərək demişdi: " Mən bu gün qardaş Gürcüstan Parlamentinin qarşısında bəyan edirəm ki, biz Azərbaycanda əldə etdiyimiz milli azadlığı, dövlət müstəqilliyimizi XX əsrin ən yüksək neməti, ən yüksək nailiyyəti hesab edirik. Biz müstəqilliyimizi daimi edəcəyik, əbədi edəcəyik, qoruyub saxlayacağıq və heç vaxt dövlət müstəqilliyimizi əlimizdən verməyəcəyik" (4).

Ulu Öndər çıxışında Dağlıq Qarabağ və onun ətrafında olan ərazilərin ermənilər

tərəfindən işğal olunmasına da münasibət bildirmiş və əminliklə söyləmişdir ki, bu təcavüzün qarşısı alınacaq, Azərbaycanın torpaqları işğalçılardan azad olunacaqdır: "Dağlıq Qarabağ və onun ətrafında olan ərazilər erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunub. Amma bu müvəqqəti haldır. Biz heç vaxt ərazimizin bütövlüyünün pozulmasına razı olmayacağıq və heç vaxt da Dağlıq Qarabağı erməni millətçilərinin arzuladığı kimi Ermənistan dövlətinə birləşdirə bilməyəcəklər..." Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə 2020-ci ilin payızında başlanan 44 günlük müharibədə ərazi bütövlüyümüz bərpa olundu və Ulu Öndərin arzuları uğurla həyata keçdi.

Heydər Əliyev Azərbaycan Demokratik Respublikasının qurucularından olan F.Xoyskinin Tiflisdəki qəbri önündə çıxışında bir daha Azərbaycan və gürcü xalqının dostluğundan söhbət açmış, bu şəhərdə xalqımızın böyük oğullarının məzarlarının qorunub saxlanmasını yüksək qiymətləndirmiş, həmin guşəni Azərbaycanın bir hissəsi kimi dəyərləndirmişdi: "Azərbaycan xalqı gürcü xalqına daim minnətdardır və daim minnətdar olacaq, bir də ona görə ki, Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri Mirzə Fətəli Axundov, Mirzə Şəfi Vazeh və Fətəli xan Xoyskinin məzarları on illərlə, yüz illərlə burada qorunub saxlanıb. Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri bu müqəddəs torpaqda əbədiyyətə qovuşublar və beləliklə, bu müqəddəs torpaq, Gürcüstanın bu gözəl guşəsində bizim olduğumuz bu guşə Azərbaycanın da bir hissəsini təşkil edir. Mən şübhə etmirəm ki, bu yer, bu gözəl guşə, Azərbaycanın görkəmli övladlarının, şəxsiyyətlərinin qəbirləri xalqımız üçün və o cümlədən, gürcü qardaşlarımız üçün ibadətqah olacaqdır. Həm Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılar, həm də Gürcüstana qonaq gələn azərbaycanlılar buranı daim ziyarət edəcəklər və bu yer Gürcüstan ilə Azərbaycan arasında olan dostluq, qardaşlıq əlaqələrinin daim rəmzi olacaqlar.

Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri Mirzə Fətəli Axundovun, Mirzə Şəfi Vazehin, Fətəli xan Xoyskinin ruhları qarşısında, onların qəbirləri önündə mən bir daha baş əyirəm. Onlara Allahdan rəhmət diləyirəm" (8, 25).

2000-ci ilin mart ayında Gürcüstana rəsmi səfəri çərçivəsində jurnalistin "Cənab Prezident, siz ikinci dəfə hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra Azərbaycanda sabitlik bərqərar olmaqla bərabər, Gürcüstanda yaşayan, qaçqınlıq təhlükəsi ilə üzləşən yarım milyondan artıq soydaşımızın taleyi faktiki olaraq həll edildi. Yəni onlar deportasiyadan xilas oldular. Səfəriniz çərçivəsində soydaşlarımızla görüşünüz nəzərdə tutulubmu?" sualına cavabında Ulu Öndər demişdir: " Bilirsiniz, mən soydaşlarımızla həmişə görüşürəm. Ümumiyyətlə, mən elə 70-ci illərdə də Azərbaycana rəhbərlik etdiyim zaman Azərbaycandan kənar yaşayan bütün azərbaycanlılarla, Ermənistanda yaşayan azərbaycanlıların vəziyyəti ilə, Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlıların vəziyyəti ilə daim maraqlanırdım və imkan dairəsində onların vəziyyətinin- həm iqtisadi vəziyyətinin yaxşılaşmasına, həm də onların dövlət işlərində iştirak etməsinə kömək etməyə çalışırdım.

...İndi, yeni mərhələdə Gürcüstan da müstəqildir, Azərbaycan da müstəqildir, Gürcüstan da, Azərbaycan da ağır bir yol keçdi, daxili vətəndaş müharibəsi oldu. Bilirsiniz ki, o dövrdə Borçalı mahalında- təkcə Borçalıda yox, Gürcüstanın başqa yerlərində də azərbaycanlılar yaşayırdılar, - orada azərbaycanlıların vəziyyəti çox ağırlaşmışdı. Sonra, 1993-cü ildə, yəqin siz bunu bilirsiniz, mən Azərbaycana gələndən sonra Gürcüstan- Azərbaycan əlaqələrində çox keyfiyyətli dəyişikliklər əmələ gəldi. Eduard Şevardnadze ilə mənim keçmişdə olan əlaqələrimiz və indi iki prezident kimi qarşımızda duran məsələlərin birgə həll edilməsinə söylərimiz onu təmin edibdir ki, indi Gürcüstanda yaşayan 500 mindən çox azərbaycanlının vəziyyəti əvvəlkinə nisbətən

Razim Məmmədov

yaxşılaşır və biz də həmişə bunu müşahidə edirik...

Hər halda hesab edirəm ki, Gürcüstanda - Borçalı mahalında və bütün başqa bölgələrdə yaşayan azərbaycanlıların vəziyyəti indi əvvəlkilərə nisbətən daha yaxşıdır. Mən deyə bilmərəm ki, maddi vəziyyəti yaxşıdır, ancaq onların ölkədə mövqeyi, yəni özlərini bir vətəndaş kimi hiss etməsi sahəsində onlar daha yüksək səviyyədədirlər və mən hər dəfə nəinki səfərlərimdə, bütün danışıqlarımda bu məsələni əsas məsələ kimi qoyuram. Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlıların qarşısında özümü borclu hesab edirəm, onlara keçmişdə də qayğı göstərmişəm, bunu indi də edirəmvə nə qədər varam-edəcəyəm" (7).

Nəticə. Heydər Əliyev vətənpərvər, peşəkar siyasətçi və dövlət xadimi kimi dünya miqyasında tanınıb və qəbul olunubdur. Onun memarı olduğu Azərbaycan Respublikası əbədi yaşayacaqdır. Qədim yunan filosofu Platon yazırdı ki, "ağıllı dövlət başçısı baş verə biləcək hadisələrin qarşısını peşəkarcasına almaqla, əslində öz dövlətinə və xalqına xidmət edir. Çünki heç bir dövlət əbədi deyil, amma onun qurduğu möhkəm sütunlu dövlət isə əbədi olur və banisini bəşər tarixi boyu yaşadır". Ulu Öndər tərəfindən bünövrəsi qoyulan müstəqil dövlətimizin sütunlarını onun layiqli davamçısı İlham Əliyev daha da möhkəmləndərək tarixi və şanlı qələbələrlə xalqımıza böyük sevinc bəxş etdi. Cəsarətlə söyləmək olar ki, Borçalıda, eləcə də Gürcüstanın müxtəlif bölgələrində yaşayan soydaşlarımız bütün dövrlərdə olduğu kimi bu gün də, gələcəkdə də doğma Azərbaycanın yanında olacaqlar.

Ədəbiyyat

1. Heydər Əliyev. Dünya azərbaycanlılarına, "Azərbaycan" qəzeti, 26 dekabr 1997
2. Heydər Əliyev və Azərbaycan ədəbiyyatı, Bakı, 2009
3. "Azərbaycan" qəzeti, 12 mart 1996
4. "Azərbaycan" qəzeti, 10 mart 1996
5. Arzumanlı V. Azərbaycan diasporu, Bakı, 2001
6. Məmmədli.R. Heydər Əliyev və Azərbaycan diasporu, "Qarapapaqlar" jurnalı
7. "Xalq qəzeti" 24 mart 2000
8. "Qarapapaqlar" jurnalı (xüsusi buraxılış), 10 may 2008

08. 10. 2023

24. 10. 2023